

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ З ДЕКОРАТИВНО- УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** У статті теоретично обґрунтовано доцільність застосування методики активізації проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва; вирішується проблема мотивації студентів до цього виду навчально-творчої діяльності; уточнено поняття «система навчально-творчих завдань під час проектно-дослідної діяльності на заняттях з декоративно-ужиткового мистецтва».*

***Ключові слова:** учитель трудового навчання та технологій, декоративно-ужиткове мистецтво, проектно-дослідна діяльність, система навчально-творчих завдань.*

Актуальність дослідження. Одне з основних завдань мистецької освіти в педагогічному закладі вищої освіти (ЗВО) полягає в забезпеченні умов, необхідних для становлення активної, самостійної, творчої особистості майбутнього педагога. Декоративно-ужиткове мистецтво (ДУМ) має неабиякий потенціал щодо розвитку зазначених якостей, розкрити який можливо за допомогою організації проектно-дослідної діяльності студентів. Вона допомагає відчувати себе повноправним суб'єктом освітнього процесу, робить досліджуваний зміст декоративно-ужиткового мистецтва зрозумілим й особистісно-значущим для студента. Але проблема мотивації студентів до цього виду навчально-творчої діяльності та її активізації нині не може вважатися повністю вирішеною.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження дозволяє стверджувати, що проблема активізації проектно-дослідної діяльності студентів вирішувалася педагогами-дидактами Д. Вількеєвим, М. Даниловим, В. Єсіповим, І. Лернером, П. Підкасистим та ін. У роботах Т. Климової, Т. Попової, В. Свиридової, Т. Черняєвої та ін. розглянуто роль дослідницької діяльності в професійній підготовці майбутніх педагогів. Разом з тим, проблема активізації проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва вивчена недостатньо.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності застосування методики активізації проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва.

Виклад основного матеріалу. В основі будь-якої діяльності завжди лежать певні мотиви, усвідомлені або неусвідомлені суб'єктом. Завдяки стійким мотивам досягнення (або росту) проявляються такі вольові якості особистості, як наполегливість, терплячість, рішучість, витримка, уважність, прагнення довести справу до завершення, прагнення виконати роботу якомога краще, прагнення не зупинятися на досягнутому [2, с. 509].

Єдина мотивація, яка забезпечує працездатність особистості, на думку основоположника теорії диференціальних емоцій Керрола Е. Ізарда, – це інтерес, який є необхідним для творчості [1, с. 106]. Тому головним мотивом проектно-дослідницької діяльності студентів є, очевидно, інтерес. Керрол Е. Ізард зазначає, що інтерес зумовлюється новизною й самим фактом існування різноманітних можливостей, є причиною та наслідком дослідницької активності, яка знижує фактор невизначеності і тим самим послаблює страх перед невідомим [1, с. 137]. Пізнавальний інтерес, якщо він є стійким усвідомленим мотивом у навчальній діяльності, активує у людини нестримне бажання відкриття, а не засвоєння чи формування, для себе нових знань, пошуку нових способів і засобів діяльності [2, с. 509].

Найбільш результативним способом формування стійкої позитивної мотивації до

проектно-дослідної діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій «може бути лише застосування таких форм, методів і засобів навчальної діяльності, які б найбільш повно відповідали меті творчої самореалізації особистості кожного студента. Для цього викладачеві необхідно створити такі педагогічні умови, в яких би кожний студент розкрив, відчув й усвідомив власні приховані можливості в даному виді діяльності, отримав можливість звільнитись від стереотипів мислення і сміливо висловлювати свої думки, пропонувати ідеї, створювати образи» [2, с. 510].

Основним засобом, що дає змогу підвищити активність студентів, як відомо, є завдання. Під час навчання студентів декоративно-ужиткового мистецтва залишається недостатньо педагогічно організованою їхня самостійна розумова навчально-творча діяльність, у процесі виготовлення декоративних виробів відсутня система навчально-творчих завдань, яка стала б основоположним орієнтиром для самостійних творчих пошуків студентів.

Навчально-творче завдання розглядається нами як мета, усвідомлена студентами в педагогічно організованій ситуації нового для них виду, тобто в умовах, що не дозволяють або обмежують використання наявного у них когнітивного та практичного досвіду. Тому навчально-творче завдання вимагає від студентів розумових і практичних дій, спрямованих на активне самостійне оволодіння знаннями, вміннями і навичками з мистецьких дисциплін і водночас на оволодіння знаннями, вміннями і навичками творчої діяльності, на розвиток їхнього творчого мислення, творчих здібностей.

Під системою навчально-творчих завдань у процесі проектно-дослідної діяльності на заняттях з декоративно-ужиткового мистецтва ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних навчально-творчих завдань, сформульованих відповідно до змісту декоративно-ужиткового мистецтва, цілісне застосування якої забезпечить досягнення цілей навчання ДУМ, включаючи мету формування у студентів якостей творчої особистості.

До цієї системи ми включили такі види взаємопов'язаних і послідовно виконуваних навчально-творчих завдань: перетворення природних об'єктів в об'єкти декоративно-ужиткового мистецтва за допомогою поєднання відомих (стилізації, трансформації, спрощення і т.д.) і нових оригінальних прийомів; комбінування різних технік декоративно-ужиткового мистецтва в їх нові оригінальні поєднання; комбінування окремих операцій з різних технологій виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва в нові оригінальні способи створення об'єктів ДУМ; удосконалення технічних засобів і пошук нових матеріалів для реалізації технік і технологічних процесів декоративно-ужиткового мистецтва.

Наведемо конкретні практичні приклади систематичного включення навчально-творчих завдань у процес навчання ДУМ. Так, для організації проектно-дослідної роботи студентам можна запропонувати розробити проект декоративного виробу з використанням технік вітража й аплікації з кольорового піску. Робота над проектом слід організувати поетапно, починаючи з аналізу поставленого завдання, що передбачає пошук художньої ідеї пластичного образу декоративного виробу. Водночас осмислення мети навчально-творчого завдання організовується як самостійне уточнення студентами проектною ситуації, що розглядається як проблемна ситуація, як ситуація нового виду. Цей процес може бути організований або у формі повністю самостійної проектно-дослідної діяльності студентів, або може бути переведений в інтерактивний режим, який характеризується циклічним переміщенням центру пошукової та лідерської активності від педагога до студентів і навпаки. У будь-якому випадку реалізується наступний алгоритм навчально-творчої діяльності. Студенту пропонується проаналізувати та вирішити такі творчі проблеми: як поєднати техніки вітражного розпису та аплікації з кольорового піску для виготовлення декоративного виробу? яка ідея новостворюваного

декоративного виробу в умовах необхідного поєднання технік декоративно-ужиткового мистецтва? які види художньої обробки матеріалів можна застосувати для виготовлення проекту декоративного виробу?

Майбутні вчителі можуть самі визначити і сформулювати проблему перетворення технік вітражного розпису та аплікації з кольорового піску для виконання проекту декоративного виробу. Але труднощі, що виникають під час самостійної діяльності студентів, дають змогу педагогові ефективно використовувати відомі евристичні методи, наприклад, метод контрольних питань. Цей метод реалізується у формі діалогу, наприклад, у вигляді питань, що задаються педагогом або членами групи генераторів ідей. Контрольні питання мають різні цілі й орієнтовані на розвиток певних розумових умінь. З точки зору організації навчального матеріалу з декоративно-ужиткового мистецтва для створення проекту декоративного виробу з використанням технік вітражного розпису й аплікації з кольорового піску можна виокремити такі питання: чи є техніка вітражного розпису усталеною, традиційною? що нового можна відкрити в техніці аплікації? чи можлива аплікація з кольорового піску? які матеріали, інструменти та засоби, що використовуються для виготовлення виробів технікою вітражного розпису, недостатньо зручні в роботі, як їх можна замінити або вдосконалити? і т.д.

Відповідаючи на запитання, студенти конкретизують проектно-пошукову проблему, наприклад, яким чином удосконалити техніки, інструменти та матеріали, що існують, щоб створити оригінальний проект декоративного виробу на основі поєднання мистецтва вітражного розпису та техніки аплікації з кольорового піску. Після виокремлення проблеми студенти роблять самостійний добір форми продукту проектно-дослідної діяльності. Критичний добір ідей створення невідомого студентам продукту краще здійснювати за допомогою відомого методу вільних асоціацій або з використанням асоціативно-синектичної технології. На основі аналізу висунутих ідей створення декоративного виробу в техніках вітражного розпису й аплікації з кольорового піску студенти обирають проектну ідею, що найбільше відповідає розв'язуваній проблемі, наприклад, створення скляного декоративного панно в комбінованій техніці вітражного розпису та аплікації з кольорового піску.

Вирішуючи дослідницьку проблему суміщення технік вітражного розпису й аплікації з кольорового піску для створення скляного декоративного панно, студенти працюють над пластичним образом проекту декоративного виробу. На цьому етапі вони мають виконати навчально-творче завдання зі створення рисунка декоративної композиції на основі натуральних замальовок природних форм за допомогою поєднання прийомів технік вітражного розпису й аплікації кольоровим піском, яке передбачає їхню творчу або навчально-творчу діяльність. При цьому необхідно використовувати відомий метод гірлянд асоціацій, застосування якого сприяє встановленню неординарних взаємозв'язків фізичних, естетичних, емоційних та інших факторів, що впливають на пошук нового художнього образу, відшукувати нові художні мотиви в природних формах, нові ідеї декоративної стилізації цих форм, добирати оригінальні кольорові гами майбутнього декоративно-ужиткового виробу.

Після того, як отримані ідеї будуть проаналізовані та графічно зафіксовані у вигляді остаточного ескізу існуючих варіантів рішення навчально-творчого завдання, починається етап експериментування з матеріалами і процесами їх оброблення. На цьому етапі студентам можна запропонувати навчально-творчі завдання зі створення проекту декоративного виробу шляхом комбінування найрізноманітніших матеріалів і технік ДУМ з метою розроблення оригінальної інтегрованої техніки вітражного розпису та аплікації кольоровим піском. Водночас можуть вирішуватися локальні дослідницькі проблеми, наприклад: чи можна використовувати фарби вітражного розпису скла замість мозаїчного набору з фігурних шматочків скла, чи можна формувати мозаїчний набір з фрагментів спеченого

кольорового піску і скляних фрагментів, які синтетичні матеріали можуть використовуватися у розроблюваній інтегрованій техніці, чи може бути використана для створення вітражного розпису техніка 3D-друку? У процесі вирішення цих завдань доцільно використовувати відомий евристичний метод морфологічного аналізу та синтезу. Наприклад, проект скляного панно в техніці вітражного розпису й аплікації кольоровим піском можна представити такими структурними елементами: фон скляного панно, зображення квітів на скляному панно, матеріали, що використовуються для виконання фрагментів панно і т.д.

Наступний етап організації проектно-дослідної діяльності передбачає вирішення студентами навчально-творчого завдання, яке полягає у пошуку нових технологій створення декоративного виробу за допомогою комбінування окремих операцій з різних технік ДУМ.

Вирішуючи вищезазначені навчально-творчі завдання, студенти можуть використовувати в основному традиційні спеціальні інструменти та пристосування. Проте, ці інструменти також можуть бути об'єктами творчості, зокрема студентам можна запропонувати вирішити навчально-творче завдання з розроблення технічних засобів для реалізації технологічних процесів виготовлення декоративного виробу в комбінованій техніці вітражу та аплікації кольоровим піском.

Завершення проектно-дослідницької діяльності під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва передбачає практичну роботу з втілення творчого задуму в реальний продукт, а саме виконання проекту декоративного виробу в комбінованій техніці вітражу та аплікації кольоровим піском.

Висновки. Таким чином, із вищезазначеного випливає, що активізація проектно-дослідної діяльності студентів засобами навчально-творчих завдань з декоративно-ужиткового мистецтва сприяє формуванню у студентів якостей творчої особистості. Водночас система навчально-творчих завдань має розглядатися як сукупність взаємопов'язаних навчально-творчих завдань, як мінімум, чотирьох видів, що формулюються відповідно до змісту навчання декоративно-ужиткового мистецтва та виконуваних етапів проектно-дослідної діяльності. Ці завдання мають бути включені в процес проектно-дослідної діяльності студентів на заняттях з декоративно-ужиткового мистецтва у взаємозв'язку один з одним, причому цілісність їх застосування забезпечується єдністю об'єкта творчої діяльності та цілями освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Изард К. Е. Психология эмоций / перев. с англ. – С-Пб. : Издательство «Питер», 2000. – 464 с. : ил. (Серия «Мастера психологии»).
2. Марущак О. В. Методи продуктивного навчання в художньо-конструкторській підготовці майбутніх учителів трудового навчання / О. В. Марущак // Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук : зб. наук. пр. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2009. – Випуск VI. – С. 509-512.

ACTIVATING THE DESIGN AND RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS BY MEANS OF EDUCATIONAL AND CREATIVE TASKS IN DECORATIVE AND APPLIED ARTS

Abstract. *The article substantiates theoretically the expediency of applying the method of activating the design and research activities of students through the educational and creative tasks of decorative and applied art; the problem of motivation of students to this type of educational and creative activity is solved; the concept of «the system of educational and creative tasks during the design and research activity in classes on decorative and applied art» is specified.*

Keywords: *teacher of labor studies and technologies, decorative and applied arts, design and research activity, system of educational and creative tasks.*